

Két bolgár költő

BORISZ HRISZTOV

A „másképp mondók” sorába tartozik. 1979-ben (éppen krisztusi korban volt) jelent meg első verseskötete: Esti trombitaszó, 1982-ben a második: Istenemre. Rövid idő alatt kritikusai keresztűz alá került, a mellette s ellene érvelők vitájába (összegezőbb utó- „szekértáborozások” során) inkább az előbbieket „kerekednek felül”. A sorompó lassan emelkedik — minden újnak fogadásakor. Pózózással, manierkedéssel, szónokiassággal, hermetikussággal vádolták-illetik, „mindaz, amit eddig írt, sajnos vitatható, helyenként eszmei pozíciója is homályos” — hangzott el jeles fórumon. A kereszt, a becsületkereszt, a bibliai motívumok pedig még inkább zavarba ejtették az ítéseket. Avval feddik, hogy fülét a szóra becsukta, de be a szemét is, hogy látná a bolgár létet, a való életet.

Tény: addig lírai tabuként kezelt témához fordul, képrendszere szokatlan a (mai) bolgár költészetben. Mondható: intonációra egyközpontú körkörösség is jellemző, a versírás mint téma, a költő szerepének vállalása s kivallása is többszörös nála.

Ám: Borisz Hrisztov szigetjelenség. Úgy hoz újat, hogy le is zár. Képvisel is egy sors nem kedvelte nemzedéket, különerkölcsű is közös érzékenységükben. Harmóniában szét-feszülő költészet az övé, amelyben romantikus színesség modern szkeptikussággal társul. Szeretet csendül, békétlen, lágy mosoly. Nem az erkölcsi maximalizmus a végcél, hanem a féltés: a szellemi szegényedés „fájása”. Látja a költő is a mély veszélyt, az iszapodást, az enyészést, az üszkösödést. „Hogyan éljünk tisztességes mimikriben, hogy az ördögfarkak se látsszanak (ki)?” — kérdezheti érthető csüggedéssel, de nála a bibliai szimbólumok is fojtottan szólnak — rianóan. A harmónia vágyának, tudásának és hiányának költészete is Borisz Hrisztové: légi, égi s földi egybeér. A körforgás szünetlen: hogy fejünk Istenhez érjen, majd tücsök házaként világítson. Eggyé olvad, mert egy minden, Isten, ember, szikla, növény, óramutató. A test és a lélek külön egy. A lélek emelkedettsége a testé is: gyönyörű testiség rejtezik soraiban.

Borisz Hrisztov lázadása a megalázottak és a megalázhatatlanok konok szép fejfelszégése. S a tett megbocsátó irgalmassággal is párosul.

Meditatív lenne ez a költészet? Az alkotó belső autonómiája megszenvedett értékítéletekre épül. De nem pusztán vergődik önmértékében, hanem szóval is tesz. Ezt a felelősséget érzi és féli: az ige, a szó jelentőségét. Az emberszentséget. Hrisztovnál nagyság és törpeség, látszólagos jelentéktelenség és nagy fontosság — egyarányú.

A kijelentő mód utáni „ironikus módról”, iróniájáról beszél a költő néhány bolgár méltatója. Nem találtam így fel verseiben (ám prózájában erősen!). Inkább a sajtó, de konok melankóliát érezni ki gondolataiból, a nosztalgiát a tiszta, tétova gyermeki kút-volt, a romlatlanság után: haladjunk hátrafelé — az értékekhez: ez áttételes igazság a ma hivalkodó bitangságára.

Tegezd, te árva, magányos lovag, tegezd a mindenséget, dönts a mezsgyepalánkot.

A sarok a világ zuga, a magányosság mentshelye, de szeglet is, amelyen túl csak a bizonytalanság, az árnyék feketéllése.

A költő megadja a gondolat, az életfelfogás s a megformálás versbeli tisztességét. Teljesítménye: könnyedség és súlyosság, aprólékos sokattudás és (a lenge diadal előtt:) a míveség egysége. Bibelődöm — mondja a költő, rakosgatom a szavakat. Igaz, de szófogadalommal. Igényes a kompozícióra; zenei, nagyon zenei benne minden. Nála paradoxon (itt is lezárva nyit:) a klasszikus verselés túl-nem-túlhaladása.

Jelentős ars poeticájában, az Istenemre c. poémájában szinte búcsúzva vallja, hogy ő a szenvedés fizetett tollnoka nem lesz, a szó hóhérja lenni nem akar. A távolodás miértjére is válasz a nagy vers. Folyóiratokban filmregényeivel találkozni csak újabban valóban. A tojás apja c. regénye 1987-ben jelent meg, utána két himes-mesés kisregénye látott még napvilágot. A „másképp mondók” sorába tartozik így is, most is. A filmgyárban dolgozik. (Pernikben született.)

Ami verset utoljára kezéből kiadott — ez a négysoros nekünk:

*Boldog az, testvérek, ki az embersivatagban
keresztjét maga, jaj, hordozni tudja.
S ki mint édes hírt a szökő vért halkán
s örömmel issza, ha ujját éri a kés útja.*

SZONDI GYÖRGY

BORISZ HRISZTOV

Az élet emléke

*Feküdni föld alatt és emlékezni életedre —
a dús ebédekre meg a lusta-szép esték udvarára,
vagy a téli napokra, amikor a kereveten
valamely könyv mélységes mélyén bóklászgatsz mélázva.*

*Emlékezni arra, hogyan is gyűjtötte össze halálot
a haragvó rokonokat az ájulat konyháján,
hogyan vittek aztán fivéreid keresztül a város
utcaín, lassan, fűvószenekarral, nagy árván.*

*Feküdni a föld alatt és hallani, hogy a csontjaidban
hogyan dolgozik a víz. De boldognak lenni azért, mert egy
távoli unokanővéred eljött kigyomláni a
füvet körülötted, és hosszan sírdogálni érted.*

*Az asszony meg, akiben végig esztelenül hittél,
másoknak nyit ajtót, másoknak, mert így emberi.
És a szobátokból a suttogás a füledig ér —
súlyos lélegzetük a szemfedődet meglengeti.*

*Dübörögjenek rád, mint hordók, az üres napok itt lenn,
vasárnap meg a kedves nevedet suttogja panaszlón.
És körben narancsszínű legyen a mellétől minden —
e két kerek és nevető narancstól.*

UTASSY JÓZSEF fordítása

Apám sírjának áthelyezése

Nagymesszi falu — kicsike élet...
Egész nap róhatod a sarát.
Kő kő mellett, sírkő sírkő mellett.
És a legvégén ott az apám.
Majd nyugalomban az ásó pendült —
gyertya hunyorgott füstbe veszőn.
És mama könnye csöndbe leperdült:
„Irgalmazz, Istenem... Teremtőm...
Bocsáss meg, mert tudnod csakugyan kell,
hogy éltem én ezalatt —
üres ruhák, szobák felesége,
kölykök, siket szomszéd napra nap.
A ház rozoga. A kecske vad. Sőt!
Nyár suhogatja rád a sarlót —
ebédig túrod a pusztá mezőt,
és mások ajtajával bajlódsz.
És könnyörögsz a domború földhöz,
hogy tejet adjon a vér helyett.
S nem tudod azt, ama sarok mögött
ember vagy toportyán tévelyeg.
Az üres asztalt hön bogarászod —
ágyban a lábad húzod össze.
S a gyerekekkel sorra bejárod
a nagy éjt, küszöbről küszöbre.
Egy kicsi láda — hát ennyit ér-e
minden, amit ígértél vakra —
hogy poharadnak legyenek hitvese,
te meg a könnyeimnek atyja.
Eljöttünk, hogy elvigyünk magunkkal —
a városban megöl a bánat.
De eme zöld vizet ki öntötte
bor helyett ebbe a pohárba?
Mind, ami elszakadt, beföltozzuk —
a fiúk immáron jól vannak...
Megvan-e mindened — nézd, elhoztuk
fésűd, ceruzád, cigarettádat?
Van órád — lélegzik a mutató.
Egy-két dolgot helyezek ide tán...”
S mintha füvet ragad el a folyó —
ládástól tovatűnt az apám.
Sóhajtottam és semmit sem szóltam —
gyerünk, gyűjtsük össze a morzsát.
Ki zokogott üres sírnál szóltan,
kicsoda érti meg az árvát?
Gyertya kialszik — füstöl a kézfej.
Ment mama, vitte őket a szán.
És föl az égig, s túl is az égen
fájdalom fénylett, sirt a határ.

UTASSY JÓZSEF fordítása

Esti trombitaszó

*A nyársaló nap alatt az élet minket forgat,
s a kövektől lábunkat töröljük — mily hevülök.
Ahogy az égről azonban az este lefonnyad,
felveszem trombitám, s a küszöbre kiülök.*

*Eleget bolyongtam e falak között lassan,
mint tört harang korcs kongása, mi vár rám.
Hadd játsszam dalaim, zengjek, omlasszam
a csöndet — s maradjon csak a riadó kiáltás.*

*Hadd robbanjon a forró szélfürgeteg,
s az ajtókat, kapukat ki sarkig tárja.
Hadd induljon újra a föld meg
a tücskök keresztés hada nyomában.*

*Hadd szakítsa zord énekem széjjel
házatok előtt a szögesdrót hálót.
Hadd halljon szomszédom nappal és éjjel,
ki tette csak, hogy eddig semmit se hallott.*

*Akarom, hogy ujjait a tolvaj csak kötözze
össze, s hogy az őr, a csósz szívet cseréljen.
A rozsdásuló szembe peregjen, szökjön be
könnyeimből át sok, nagyon sok szépen.*

*Az ünnep, a vásár is legyen még
vendégünk újra — a port hogy lefújja.
Kit az unalom öl meg, úgy szeretném,
nevettében telje végét — halleluja!*

*Miként a vártán, a halott felett
hajnalig álljunk mi őrt.
S hadd mondjam el az alvóknak csendben,
hogy magunk kialudni van még időnk.*

*Kell — trombitálnom kell e kongó estén,
míg fülem távolról meg nem hallja,
hogy ezer messzi kürt szava zúg felém.
Vagy láthatatlan arkangyal harsonahangja.*

SZONDI GYÖRGY fordítása

Félelem

*Lelkét a föld kiadja — erő belőle vesz el.
Ledöntött bika mindenségporondon.
Hentes az ember — taglóval és késsel,
végső földi vígságra jött zordan.*

*Orrát megcsapja, érzi Isten, mily szag reszket
halotté, fűrohadék, pedig éltek.
Nap nyalogatja a füstölgő testet,
de egy csak a nyelv, a seb meg tömérdek.*

*Ha nem holmi bolond ott a sok pásztor,
és költők vezetnék az emberi nyáját,
nem hullott volna az égből lőporzárpor,
lángnyelv se szisszen földi királyságra.*

*S mi sors vár máma a szó mártírjára,
ki világra hozta terhét, szenvedjen —
hogy mogyorószem népeknek hajbókoljon várva
ha elköhintik maguk, féljen, remegjen.*

*Hogy ezer és ezer szó keresztjén éljen,
s hallgasson csak alvaadt csöndben bénán,
mint Jónás a cethal gyomrában mélyen,
mint a bolond kezében síp némán.*

SZONDI GYÖRGY fordítása

Becsületszóra

I.

*Füleimet a szavak előtt, im, reteszre zártam.
Nem akarom, hogy művészetről essék szó e házban —*

*nem akarom, hogy nyafogás közt üzven nyálas bölcselgést
az Úr neve hajbókolón hiába említettessék.*

*Amikor volt mit mondania, szívem szerint valót,
a nyelvem nem rejtegette szájpaplás alatt a szót,*

*és versekben — csendesen bár — magam-megmentő versben,
miközben kint püföltek, belülről csak zengtem...*

*De most, amíg az értelmemben még világosság van,
elteszem a létrát, amelyen föl az égig hágtam,*

*és a költészet szent templomát elhagyom sietve,
mielőtt kígyók másznak ifjú vállaimon föl-le.*

*Mind, mit eddig énekeltem — íme, eltörlöm.
Két kezemet összekötöm — szám összeöltöm.*

*S rávetem magam az élet hullámára bolondmód,
hogy kipróbáljam, mit valaha az agyam kigondolt.*

*Nem az én fogamnak való dió zseninek lenni;
ha nem jött el a halál eddig házastársul venni,*

*ha nem tudtam máig megácsolni a keresztfámat
szavakból, hogy fölmászak rá, hogy föltámadjak...*

*Elszakítva ezért minden gyökeremet most,
olyan munkába kezdek, ami hálásabb s méltóbb.*

*Követ hordok majd otthonomhoz, s ontom verejtékem
a gondolatra: hogy húzom ki holnapig, miképpen...*

*Vagy elindulok mezítláb hajlatán fűszálaknak
a bűnös nő után, ki miatt az éden veszett el hajdan.*

*És bilincsének utolsó láncszeméhez kötözve
nézem, hogy szárad ki lelkem fája örökre...*

II.

*A fájdalom vulkánja bennem leülepszik mélyen,
fortyog és füstöl — beforradnak sebeim, száz emlékem.*

*De azt a reggelt már soha el nem felejttem, melyben
tizenkét barát és két Júdás között ébredtem.*

*Közülük egyik vezetni kezdett, s mikor a téren jártunk,
dicséretekkel kente meg fülem, mielőtt elárult.*

*És elveszett, mint a kés a sötétség hüvelyében,
a vonatsínek közötti gyomoknál feketébben.*

*Így esett, hogy az ember, ki evett és mulatott mellettem,
fiatal életem cukrát sóhegygé züllesztette.*

*Farkas volt s én nem lőttem rá — nehogy megölje
golyóm a jó bárányt is, aki tán rejtőzik benne.*

*Csak mint a rászédett Ádám — gázolva könnyeimben
felkiáltottam: „Csupasz vagyok, Uram, nem lehet eléd mennem...*

*Rút sebeimet a tömegnek nem tudom én mutogatni,
mert nem szeretnék, Uram, varjak tanyája lenni...*

*Nem elég-e a világnak annyi nagy kérdés terhe,
hogy azokon túl még az anyémeiket is viselje..."*

*De az áldozat némelykor szabadabb, mint maga a hóhér.
S ahelyett hogy siránkoznék, sorsomon szánakoznék,*

*otthonomba zárva, elhagyva teljesen a világot
lehántottam lassan a sebeket s a szép pikkelyhámot*

*versekké változtattam, s a fát, mit az élet
villáma összeperzselt, belombosítottam levéllel...*

III.

*De most — viszontlátásra, udvari buzgólkodások
s a költészet színpadán ti gladiátor-vívások.*

*Vas vállaidon, vonat, vigyél engem, vigyél,
mint leszakított kart, hol tátong mélység és meredély.*

*Potyogjon utánad rím, névutó, igekötő,
vörös orrlukaidból tűz csapjon ki, perzselő.*

*Érjünk mielőbb a rőt alkonyatig, hol a bolond
vér-szökőkút — a Nap, szondát tart fölibéd, horizont...*

*Mielőtt a halál otromba teste összenyomna,
vagy — miket leírtam — belefutadnék a szavakba,*

*békét kívánok házadnak, költészet, s bízom benne,
van, ki épületed magas falait befejezze.*

*Ám — becsületszóra — bár a lantot félrehajítom,
szálka maradsz te számban, mi fölsebzí szomjas torkom.*

*S utam hűséges társa — fájdalommal gondolok majd
ikonod előtt fényére az éjféli látomásoknak...*

*Ki pedig folytatja majd föl, föl — Isten segítse.
De én úton vagyok már, s futok a múlt elébe.*

*Ahelyett hogy részegednék, dicsőség, a boroddal,
visszafelé indulok én s fejlődöm fordítottan.*

*Visszatérek szép idejéhez a „nem tudom”-nak,
„nem akarom”-nak, „nem bírom”-nak... Végül onnan*

*babusgató kebledre omlok majd, anyaföld,
mint a muslinca, ami élt kicsit, aztán elköltözött...*

IV.

*Tegnap még egyenesen jártam a vizek tetején,
mert a pénz lehúzó terhét nem ismertem én,*

*és mint tátott szájú béka — ceruzával a számban
beszélgetni a csenddel a partra kijártam.*

*De elfeledkezve a szűrős töviskoszorúról
lelkem most henyél, és gyönyörbe süppedve kuruttyol.*

*S ki hisz nekem vajon, ha a mézes bődönben ülve
brekegek csak tovább, s nem békanyálba merülve?...*

*A költő nem más, örök mozgó seb, csupasz, meztelen,
a költészet szenvedés és kiáltás óceán-közepén.*

*Am kifizetődő ma a szenvedés nagyon,
ha a száj meg se kukkan és nem serceg a toll...*

*Ha ama piszkos vízben kereszteltek volna, melybe
Pilátus kezét mosta, törölvén a tömegbe,*

*masíroznék a papíron reggeltől estig, számban
rikoltozna a boldogság hars papirtrombitája.*

*De én nem tudok élni szavakkal kötözötten,
a szomjazók poharába nem öntöm könnyem,*

*nem tettetem magam birkának és nem mártírkodok,
mikor testben az egészségtől ma majd kicsattanok,*

*vagy hogy zörögjek, mint a kicsorbult közsörű,
s közben a szerelem vénáján már átvérzik az erő.*

*Megértem a sántát, ha szót fuldoklóként ölel,
a szegényt is megértem, akinek enni kell.*

*A csúnya nőnek a költészet rúzs, kencefice,
az őrültnek — nyíl, értelmébe lő vele bele...*

*Valaha ezért szerettem meg én is a költőt magamban.
De lám, azt látom, száj a szívtől most mind távolabb van.*

*S a kezeimnek is aligha áll jól már e munka,
hogy szavak bakója legyen, a ceruza kínozója.*

V.

*Tigrishez hasonlóan hever a felhő az égen.
De látja a Nap oroszlánfejét, s feltápszkodik szépen.*

*S iramlík a végtelennek, esztelenül áthágja
a horizont madzagját, s lesüllyed a homályba.*

*Így vonulok el most én is a csatatérről
s a kényszerzubbonyt magamra békén magam öltöm föl.*

*Mert hallom, hogyan nyög a föld és látom, hogyan izzad,
térdei a gyötrelmekről tompaszögben szétnyílnak,*

*míg az istenek várakozástól elképedten, elámultan
lesik, hogy méhéből a Költő feje elbukkan...*

*És meglátván, hogyan készíti már a hold sarlóját,
hogy fölébe hajolva elvágja köldökzsínóráját,*

*kucorodik lelkem, lám, a testnek szűk sarkába,
mert a nagy Költőnek nagy hely kell ám, hiába.*

*Füleit úgy kell szétterjesztenie a világba,
hogy el ne kerülje a lét legkisebb suttogása.*

*S ha lábát az óceán kék lavórjába áztatja,
folyton kéznél legyen neki a mennyek nagyharangja.*

*És papírlap is kell majd, írni, sivatagnyi,
a szavak fölött sóhajtozva az igazságot kutatni,*

*hogy patája nyomát meglássa, követhesse,
vagy strucc-fejét, mit a homokba dugott a beste...*

*Fehérszín virágának is fog kelleni a hely még,
amelyet picinyke kezében szorongat a gyermek,*

*ki mint egy csöpp hangya, kitárt szárnyacskákkal kocogat
leendő sírja felé, mely cipőnél szorosabb.*

VI.

*Jó, hogy a halál az emberút utolsó állomása.
Jó, hogy a föld a kapuit minden nap kitarja*

*s a jóemberek végtelen sorjázó sora mellett
a gonosztevők is az öröklét börtönébe süllyednek...*

*Áldott temető, van kenyered mindenki számára,
és meleg ebédlőtermed — pehelytakaró, párna.*

*Mennyi nagyszerű férfiút — fiait isteneknek
ringatott a föld ölében, majd elsöpörte őket.*

*És szívéhez közel férközni nem engedett senkit...
Hallgatnak most a világ termei, hol a könyveket őrzik —*

*szégyen veri őket, hogy a kicsiny ember nem tudja,
hol a kulcs, mi e világnak a zárait nyitja.*

*Pedig ott bújnak, burkolózva titokzatosságba,
a halál és a háborúk okai bizonyára.*

*S a könyvlapok közt szárad talán, rostokol időtlen
egy apró kis füvecske — gyógyszer a rák ellen.*

*Ám mielőtt megfejtenénk írásuk igéjét,
félre kell hajtanunk szavaink fejszójét,*

*és a karddal együtt — el kell ásnunk a tollat,
mellyel verssorokat fűzünk, fülcsiklandókat,*

*de formulákat is rovunk és sötét igéket, zavartan,
akárha tábori postát — világító golyóviharban.*

VII.

*Megértem, hogy ismert mindez, avítt, kései,
avagy egy lelki rabnak, páriának elmélkedései.*

*De azért ismétlem őket, hogy szemünk jól kinyissuk,
s miközben az ősök szó-mezejét kutatjuk,*

*jól olvassuk azt ki, mit a nagy költők már rég
elmondtak előttünk, de sorok közé rejtették.*

*Forduljunk vissza, de ne erőszakkal,
vérünk ragasztójával a földbe ragadtan.*

*Inkább mint a rák, amely a vízalatti mezőket
járva hátrafelé halad s a biztos part felé megy;*

*vagy amint a fűrész járja a maga változatlan
ösvényét — ha végéhez ér, tér vissza nyomban,*

*s gyantától ragadtan is bár, szapora munkát végez,
s lassan-lassan közeledik a fa szívéhez...*

VIII.

*Vas vállaidon, vonat, vigyél engem, vigyél,
mint leszakított kart, hol mélység tátong és meredély.*

*Ha sorsom a magányosság, immár attól se félek,
és tudom, mi vár, amikor a sínek végetérnek.*

*Bár utam mellett pár lépésre dübörög az élet,
nem húznám meg semmiképpen, soha a vészféket.*

*S hogy dicsérjem őt, szavaimat rá én nem herdálom,
mert nem a jó fejőstehén — nekem a mostohám volt,*

*mostoha, ki száraz csecsét előlem elrejtette,
nappal ordítózott velem, s kitakart éjjelente...*

*Fontosabb most, hogy a dombot el ne kerüljem, honnan
valamikor tömött tarisznyával indultam.*

*És hogy azt az isteni vidéket elérjem újra,
ahol szunnyad gyermekkorom csöpp koporsója.*

*Hogy leüljek a partra — a víz visszafelé folyjon —
s ott várjak a vak csapásokra, miket rejt a sorsom.*

*S ha úgy kell majd, megint rimekben beszélhessek,
utolsó cseppig kifejjem tőgyét a költészetnek,*

*nem szócskák után röpködve, üzven sorról sorra,
hanem csak ütésre zengve — miként a hangvilla.*

IX.

*De lám, végre megérkezem, és egy pillanat múlva
a gépektől feketült füvet tiprom majd, nyomulva.*

*Lehanyatlik az én csillagom és felhőkben vész el —
messziek az égi dolgok, a földiek meg a szív közelében.*

*Ezért hát, sors, aki vagy az élet istennője,
tedd most keresztbe a tollat a törre,*

*emeld fel öklöd — inkább, mintsem hogy elrejtéd,
s hogy simogatsz vagy sújtsz majd, gondold meg, jól fontold meg!*

KISS BENEDEK fordítása

HRISZTO FOTEV

— Szeretném meglepni. Amiket felolvasok, idézetek lesznek — nem magamtól. „Hriszto Fotev azon kevés költő közé tartozik, ki ösztönösen élt a 'felelőtlenség' egészségre hasznos dózisával, s aki költői hangját fals színekkel nem szennyezte”. Ki mondhatta, vajon érzi-e?

— Konsztantin Pavlov... Akire bármely nemzeti költészet büszke lehet...

— Ő, igen... De folytatom: „Ha Hriszto Fotev nem most élne, azt gondolnám, hogy személye, alakja az egyik — talán a legvonzóbb — megjelenése a — nagybetűs — Költő legendájának.”

— Ez csak nő lehet.

— Így igaz. Ekaterina Joszifova.

— Igen. Csodálatos költőnő.

— És a kihangsúlyozott, nagybetűs Költőlegenda?... Valóban Ön körül...

— Köszönöm Ekaterinának.

— Megkértem néhány költőt, hogy egy mondatban mondják el, amit Önről gondolnak. Van még — nem árulom el kitől: „Hriszto Fotev? Messzi partokra jutott el — s a kikötőt el se hagyta. Aligha élt lelke akár egy pillanatra is egyetlen teste börtönében.”

— Ez nagyon érdekes és szép, de nem tudok rájönni, ki írhatta.

— Borisz Hrisztov.

— Köszönöm... Sugallatos költő...

— „Hriszto Fotev biztosan érzi a szó ama kényes határát, amin innen az művészet, túl rajta azonban — szép retorika.”

— Igen, ez is szép. De nem jövök rá...

— Marin Georgiev mondta.

— Igen...

— S egy utolsó: „Hriszto Fotev maga választotta komisz osztályrészül, hogy minden volt és eljövendő idő költői keresztjét ma hordozza.” Ez is szép gondolat...

— Szép, csak zavarba hoz...

— Petar Anasztaszov mondta.

— Köszönöm.

A burgaszi költő. A par excellence költő. A bohém. A visszahúzódva szemlélő. A nők (verses) magasztalója. A tenger szerelmese, foglya, mindenese. Akinek verseit már Nagy László fordította, s többen jeles magyar költők, akit leginkább ismertünk mi is. Aki Isztam-

bulban született (1934-ben — de „Burgaszban húztuk meg magunk, menekültek, hajdanán”), aki nyolc verseskötetet adott ki eddig, az elsőt 1961-ben.

Fotev versei biografikusak, meghatározza élete, kijelöli életét. A szünetek is beszédeselek. A több -ból, -ből. A hosszúversek, melyeket továbbírhatónak gondolt egykor, s bennük volt „teljes valójában” akkor, de évek teltek, s már nem ugyanaz az ember... maradtak a nem torzó rész-egészek.

Része volt szenvedésben, rejtjeleit maga érthetővé kódolja: a szómögöttségben is, a szóközöttiségben, a kicsapó hullám gyökében lapulva — ő, a mindenség rokona. Analitikus és allegorikus könyörület és köszönő ige-szóiban. „Évekig hordozom magamban... az úgynevezett motívumot... a szómagokat, néhány szómagot... amelytől jóformán nincs nap, hogy egy percre újra és újra meg ne hasonuljak, amely meg ne ossza, szét ne hasítsa mindennapi, hétköznapi éneket, léteket...” A szó áhítata. Fenn vagy lenni, nem hisz a középnek. Ha csak ott lehetne, inkább a hallgatás üdvözlégye.

A gyermek megvesztegethetetlen bizalma. Mosolyog a fa. Liturgia a delfinekért. Magunknak valók vagyunk mi mind.

Már felépülőben vagyok halálaimból — mondja a költő. Már álmodik és újra él. „Pedig nem mindig éltem ezelőtt... ami a tempót, a tenni akarást jelenti... s ez minden világnál, a legszebbnél is fontosabb.”

SZONDI GYÖRGY

HRISZTO FOTEV

Uljanának

*... Hogy el ne hagyjalak, de iszonyú is.
És én veszítelek — veszítelek az utcákon
és a vonatokban valami féktelen,
gyönyörű, vad tékozlással. Vonatokon és
utcákon... Magvetője vagyok én a
könnyeidnek... Meghalok ámulatomban.*

Mit is őrizzek meg?

Az őrizhetetlent?

*Hajadat, kezedet vagy pillantásodat
(mit ezüst kulcsokkal lakatra zár a mély)?*

*Hogyan is őljem meg fénylő mozdulatát
gyöngédségemnek, nővérem... A levegő
sűrűl, súlyosul és a csillagok — a te*

szeplőd — magasan vannak a fák fölött.

Gyere, induljunk el az esti utcákon.

És szenteljük nekik a hallgatásunkat...

Ő, olyan vagy te, nővérem, mint az emlék —

ózon — eső után. De te gyönyörű vagy.

Fogd meg a kezem, itt, az emberek között.

Az esti és a messzi emberek között.

A szavak között, amelyek roskadoznak

megbántott szépségük terhe alatt...

Induljunk.

UTASSY JÓZSEF fordítása

Fiamnak

*És elindulunk majd a hegyen.
És eltévedünk az erdőben.
És felidézem nevét
a fáknak és virágoknak,
a füveknek,
madaraknak —
mindeneknek.*

*Mit én nem tudok — légy te gyermek.
És siess. Felejtsd el apádat.
Az öreg erdő beleszonfordít
önmagába, nyelvezetébe —
a nevetésébe.*

*Fölbreszti azután a hét
hosszúszakállas jó törpét.
Csak te gyerek légy — ők is
tiéd lesznek — higgyél nekem, fiam.*

*És menj.
És higgy,
és menj.*

*Fogj kezét a bölcs-öreg fákkal.
Fütyöréssz a mulatságos füvekkel.
A szomorú pitypangokkal táncolj.
Felejtsd el az én tanácsaimat.
Hallgass a könyörületes fűre.
Hallgass a vízre — és menj.
S ébressz fel minden erdei tündért.*

*És menj.
És higgy,
és menj.*

*Amíg csak beestelednek a fák.
És felragyognak-fellobognak a tulipánok.
Csókold meg a törpék kezét
és fogd meg kezét az ösvénynek —
ő elvezet téged hozzám,
s világít majd,
hallgat majd rád...*

*Te mesélj majd. Te légy a Nagy.
Segíts nekem, hogy melléd nőjek.
Én verset fogok írni...*

És neked ajánlom majd.

KISS BENEDEK fordítása

A hullám

PORTRÉKÍSÉRLET

Mikor csipejével a szél a vizet szorítja, a lökés — mozgásának kezdete. A felső víz hangtalan mozgása — pontosabban sikamlása az alsó felett (az pedig elleniramlík) mélységben is erősödik. S mind mélyebben, mélyebben, mélyebben sebességét átveszi — az első repedés pillanatáig... A hullám — csírája szembeágaskodik a levegővel.

S az ég alatt — ezer kilométerre lassan tudatára ébred önmagának, érzi: él, sebességét alakítja az ég alatt acélnál erősebben, zöldebben. S az ég alatt, a csillagok alatt — testük konokul ugyanaz — váratlan szétomolva fölemelkedik, építi izmait, s csontjaiban feltámad a leglenti víz foszfora.

Maga — víz és ég között — a kilencvenedik percben, annyi gyönyörű kudarc után épp ahogy a Hattyú fókuszát átszeli, szert tesz első árnyékára, árnyéka pedig kirajzolja testét, amely... Nem víz vagy ég — ez ő. És hogy hasonlít önmagára! Egyedülálló, s a part felé futásában tragikusan összpontosított.

Mielőtt hegyet szegez s tökéletes geometriáját megleli, tudja, hogy sebességének csúcsa valahol előtte s fölötte van... Emlékszik még a születésére. De repül csak — repül s készül az ugrásra, a pillanatra, mikor lezuhan a szél — s az éj. Akkor csúcsát hirtelen feltűzeli, s a levegő zizegő lemeze alatt metszön felszökik — gyönyörű, ijesztő, egymaga.

Tökéletes, befejezett elejétől végig: kezd fantasztikus premierjét. Mélyen benne dül a sebesség, a hullám magát ragadja — hangja a harsogástól s a levegőtől is remeg. Maga — minden pseudonimja s neve felett. Ki tudná meg. Senki — hogy nyomorítja minden csöppjét egysége nevében. Mozgásában — erejében.

Zöld — az élei pedig izzanak. Magasan félelmem fölött ott messze előttem ütközött — de ne hidd, hogy örökre meghalt — ne hidd. Nem érezted, mondd, hogy arcunkon

valami átsuhant, hogy valami — megnevezhetetlen és gyönyörű — valami, mit soha senki néven nem nevezhet s meg nem ölhet, átsuhant — s a nap szívéét sugárba vonta?

SZONDI GYÖRGY fordítása

* * *

*Milyen szép is vagy te!
Istenem,
Milyen szép is vagy te!*

*Szép a kezed is, milyen szép.
És a lábad is milyen szép.
És a szemed is milyen szép.
És a hajad is milyen szép.*

*Ne gyötörd magadat tovább — szeress engem!
Ne óvakodj — szeress engem!
Szeress engem
a te karod és lábad és szemed
minden erejével, mozdulataik
minden művésziességével,
Higgyél nekik mindörökké — és nem leszel
soha többé butácska, nem — szeress engem!
Ha gonosz is vagy — szeress engem!
Szeress engem!
Az utcákon, azután a lépcsőn,
kiváltképp a lépcsőn vagy szép te.
Ruhában és ruhátlanul, te szüntelen
szép vagy... De legszebb vagy a szobába lépve.*

*A sötétben, ahogyan fésűdet tartod.
És a fésű a hajadba mélyed.
Tele van a hajad ilyenkor szikrával —
ha megérintelek, föl villanok tőled.
Hidd el nekem — igazán gyönyörű vagy.
És igyekezz mindig gyönyörű maradni.
Ne miattam csupán — hanem magad miatt,
a fák, az ablakok, az emberek miatt.
Ne rombold le hamar a te szépségedet
föltékeny gyanakvással — bocsásd meg nekem
valaholi váratlan összerogyásaim —
ne vidd túlzásba, kérlek, a cigarettát.
És ne veszíts el soha — fedezz föl engem,
tölts el mindig gyermeki ámulattal.
Bizonyosodjam meg újra karodban,*

*a lábadban, a szemedben... Szeress engem.
Úgy szeretnék megtartani örökre.
Szeretni téged örökké —
mindörökké.
Milyen lehetetlen is ez... Olyannyira
homokból vagy... És, kérlek, ne mondd nekem,
hogy meg akarsz tartani örökre,
hogy szeretni fogsz örökké,
mindörökké.*

*Milyen szép is vagy te!
Istenem,
milyen szép is vagy te!*

*Szép a kezed is, milyen szép.
És a lábad is milyen szép.
És a szemed is milyen szép.
És a hajad is milyen szép.*

*Milyen szép is vagy te!
Istenem,
mennyire igazi!*

* * *

*Istenemre — mindent megismételnék.
És mindent újra meg újra élnék,
szeretnék, átutaznék, újra szólnék,
meggyónnék, elsírnék,
s kinevetnék.
Én megismételném ezt az egész vad
és rövid de rövid életemet,
azzal a könyörtelen és naivdad
gestussal, mely mégis — mérsékletes.
Nem sajnálom — ahogy ki szoktam állni,
újra kiállnék, kicsi és óriás,
merném dühös lendülettel vigyázni
legsivárabb napom is... Nem vitás.
Hullnék minden eltékozolt napomra
siránkozón, szertartás szerint még,
mint hullt egykor ama Patrokloszra —
Achillész, Péleusz fia —
s rínék.
És ríttam... Magányos és ismeretlen.
És újra. És újra Burgasz ragyog,
hol a szörnyű rémülettől remegtem,
és kiáltottam — én élő vagyok.
Élő vagyok — a restiben kilenckor.
A lumineszkáló tábla alatt...*

Ahol fölébredt hattyú a mozdony...
Én elfogadom lelkesítő, nagy
kockázatát annak, hogy élve éljek,
ne legyek halott Hriszto Fotev soha:
született Isztambulban. Harmincéves.
De bolgár. És Burgasznak
lakosa.

... Színház Burgasznál nincs kegyetlenebb még.
Egyedül élek — mikéntha póluson.
Csupaszabb vagyok az északi szélnél...
Ne hagyj el engem, én kis kórusom.

Kórus:

Hogy sietsz te. Lehetetlen, hogy itt élj
gőgös-névtelen, ki mégis ragyog?
Döntöttél, hogy emlékezel? Hogy ítélj?
— Hinni akarom, hogy élő vagyok.

* * *

Ifjúságom delén ragyogtam akkor.
Vad voltam — aránytalan, gyönyörű.
Könyörtelenül szerettelek — dacból —
s ezer csoda, hogy nem főd még a fű!
Ifjú voltam — szép és valószínűtlen!
Sötét hangodra hollóhódtam én.
Bűnös vagyok — bús emlékedhez hűtlen —
fohászokodom most könyörületért.
Fényes káosszal álmodom, mint akkor...
Nem sejtettem, de fény voltam, derű!
Könyörtelenül szerettelek — dacból!

És sajnálom, hogy nem főd még a fű!

UTASSY JÓZSEF fordítása